

Kutatások a Közművelődési Foglalkoztatási és Képzési Programban

1. Bevezetés – előzmények

A Nemzeti Művelődési Intézet stratégiai gondolkodásában már 2012-ben megjelent az a szándék, hogy a tudomány eszköztárával is erősítse azokat az innovatív fejlesztési folyamatokat, amelyek ebben az időszakban indultak el. Ennek az elképzelésnek olyan lényegi szegmensei voltak, mint a felsőfokú szakemberképzés megújítása, a korábbiaknál szorosabb együttműködés kialakítása a felsőoktatással, a szakma tudományos presztízsének emelése, a közösségi művelődés múltjának és jelenének a tudomány eszközeivel történő feltárása, elméleti muníció a szakmai tevékenység segítésére, statisztikai adatok a tervezési folyamatokhoz. A sokösszetevős fejlesztési folyamat egyik fontos állomása, a célok elérésének egyik elengedhetetlen eszköze lett a Nemzeti Művelődési Intézet Kárpát-medencei hatókörrel működő tudományos kutató központjának és regionális kutatói hálózatának felállítása.

Az új szervezeti egység működésbe lépése kapcsán olyan tudományos kutatási feladatok körvonalazódtak, mint a Kárpát-medencei közös kulturális tér felmérése, fejlesztése, a társadalmi megújulás és összetartozás megerősítése, a közösségi művelődés kiemel-

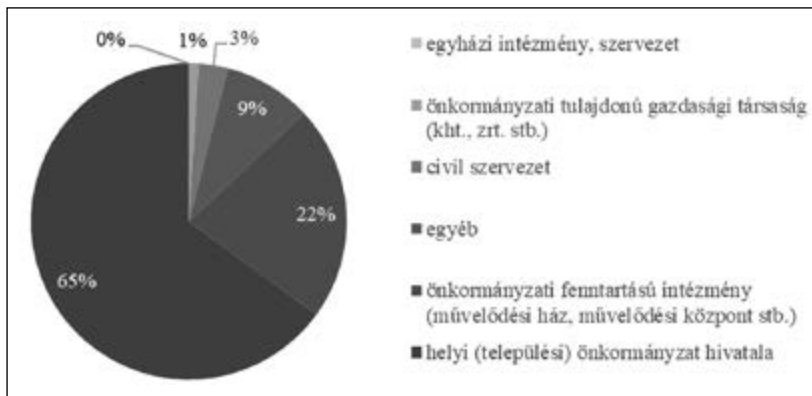
kedő értékeinek, szellemi, kulturális és tudományos eredményeinek, hagyományainak, társadalmi, gazdasági helyzetének elemzése, kutatása, a közösségi művelődés erőforrásaival, szervezetével, finanszírozásával, tevékenységével és humán erőforrásaival kapcsolatos kutatási, felmérési és elemzési feladatok, valamint a stratégiai célokból és kutatási, felmérési és elemzési feladataiból adódóan fejlesztési javaslatok megfogalmazása. A kutatások eredményeit a Nemzeti Művelődési Intézet tudományos, illetve szakmai konferenciákon, valamint tanulmányok, kiadványok és publikációk formájában tárja a szakmai és a szélesebb nyilvánosság elé. Fenti célok jegyében az elmúlt időszakban olyan jelentősnek mondható kutatások, vizsgálatok és felmérések valósultak meg többek között, mint a *településfeltáró felmérés, települések szakember-ellátottsága vizsgálat, Tudáskörnyezet I-II. kutatás, Kulturális Közfoglalkoztatási Program kutatásai, közművelődési szakemberek pályakép vizsgálata, Magyarország közművelődési intézményeinek reprezentatív felmérése, kulturális tanulási folyamatok felmérése a közművelődésben, a közművelődés helyzete és reakciói a koronavírus járvány időszakában, kulturális közösségeink 100 éve kutatás.*

2. Kutatások a Közművelődési Foglalkoztatási és Képzési Program időszakában

Már a Program tervezési időszakában – összefüggésben a Kutatási Központ és regionális kutatói hálózat létrejöttével – megjelent az a szempont, hogy annak legyenek markáns kutatási elemei és mérőszámai is. A felállított indikátorok jól mutatják a Program kutatási oldalának volumenét. A vizsgálatok és felmérések megvalósulását 4 központi kutatási koordinátor, 7 regionális kutatási koordinátor, átlagosan 2000 kutatási résztvevő és a Nemzeti Művelődési Intézet 19 megyei igazgatóságának kollektívája segítette. A kutatások két jól elkülöníthető dimenzióban valósultak meg a Projekt során. Az egyikben a vizsgálatok magukra a Programban résztvevőkre irányultak, a kutatások másik részében pedig a Program résztvevői segítettek a kutatási adatfelvételt.

2.1. Kutatások a Program résztvevőiről

A Program résztvevőinek jellemzőit belépéskor bemeneti kérdőívvel, a Program zárásakor ki-

1. ábra
A válaszadókat fogadó partnerek szervezeti típusai a Programban (N=2610; %)

meneti kérdőívvel, féldőben pedig pályakép vizsgálattal mértük.

A belépők motivációinak, előzetes elvárásainak, kompetenciáinak felmérésére 2020-ban **beneti kérdőívet** használtunk. A 2017 fő válaszadó túlnyomó többségében nő volt (84%, 1777 fő), a férfiak 16%-os arányban (330 fő) vettek részt a kitöltésben, illetve magában a Programban. A foglalkoztatottak elsősorban csak egy településen láttak el feladatokat (83%), két településen a megkérdezettek 8%-a dolgozott. (Az 1997. évi CXL. törvény közművelődési fejezete lehetővé teszi, hogy közösségek esetén két vagy három település közösségi szintereit egy min. középfokú szakirányú végzettségű közművelődési munkatárs lássa el.) A 2610 fogadó szervezet típusait

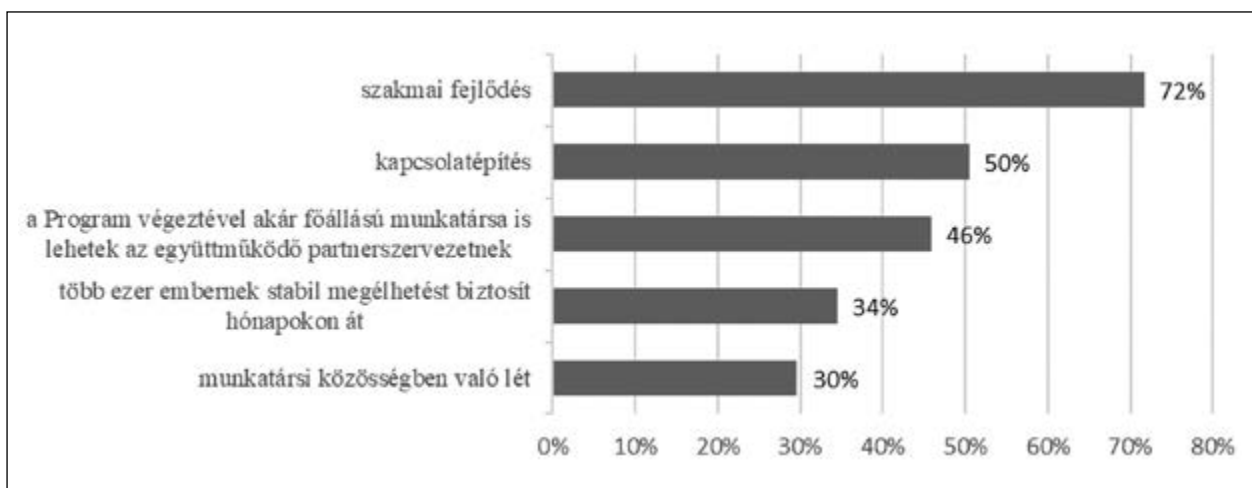
tekintve elsősorban települési önkormányzatok polgármesteri hivatalai (65%) és önkormányzati fenntartású közművelődési intézmények és közösségi szinterek vettek részt együttműködő partnerként a Programban (22%). (1. ábra)

A fogadó partnerszervezetek esetében a munkavégzés helyeként elsősorban közösségi szintér (25%), közösségi szintér és könyvtár (20%), művelődési ház és könyvtár (12%) jelentkezett. A Programba való belépés két leggyakoribb motivációját tekintve, a válaszadók lehetőséget láttak arra, hogy így a saját településükön dolgozhassanak (67%), és további szakmai fejlődési lehetőséget kapjanak (65%). Egy másik kérdésben a Program előnyei között a szakmai fejlődés állt első helyen (72%), a második

legfontosabb haszonként a kapcsolatépítés szerepelt (50%), és meghatározó szerepet kapott, hogy a résztvevők főállásban tudjanak elhelyezkedni később a fogadó szervezetnél (46%). (2. ábra)

A Projekt során a résztvevők **pályaképvizsgálatát** is elvégeztük, amelyben a pályaismeretre, a pályán maradáshoz motiváló tényezőkre, a pályakorrekciós szempontokra kérdeztünk rá. A pályaképvizsgálat eredményeivel jelen tematikus számban külön írás is foglalkozik.

A Program végén használt **ki-meneti kérdőív** pedig az elvárások teljesülésére, a válaszadók jövőképeire, a kompetenciák fejlődésére, a továbbfoglalkoztatás mértékére, az elmúlt időszak eredményeire, munkaerőpiaci hasznosságára kérdezett rá. Sikerként könyvelhetjük el, hogy a válaszok alapján a résztvevőket a Projektben közreműködő önkormányzatok 70%-a tovább foglalkoztatja majd. Ennek megvalósulását a Programot követően fél évvel újabb kutatásban tervezzük mérni. A válaszadók döntő többsége (89%) pozitívan értékeli a Program során szerzett tapasztalatokat és ismereteket. A megkérdezettek ugyancsak túlnyomó többségben (94%) vélték úgy, hogy a megszerzett ismeretek hozzájárulnak a munkaerőpiaci beilleszkedéshez.

2. ábra
Mit tekint a jelenlegi Foglalkoztatási és Képzési Program előnyének? (Három válasz volt megjelölhető; válaszadók %-a)

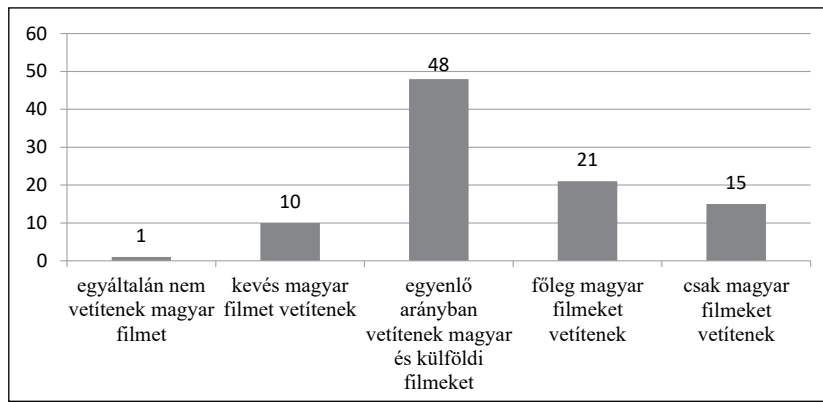
2.2. Kutatások a Program résztvevőinek közreműködésével

A résztvevők különböző sajátosságaira rákérdező vizsgálatok mellett a másik kutatási dimenzióban a foglalkoztatottak aktívan kapcsolódtak be a Nemzeti Művelődési Intézetben már zajló, illetve induló vizsgálatokba és felmérésekbe. Az alábbiakban ezek közül mutatunk be néhányat.

Levéltári adatgyűjtés a polgári kori egyesületekről (1867-1944)

Az egyik legnagyobb volumenű, legjelentősebb munkafeladat kutatási szempontból az egy éves Program során az az országos levéltári munka volt, amelyben a Programban foglalkoztatottak országos és megyei szinten feltárták az irattárakban fellelhető civil szervezetek közművelődés-történeti előzményeit, polgári kori múltjára vonatkozó dokumentumait. Ez az összetett feladat a feltárásban, a feldolgozó és gyűjtőterületi munkában, a digitalizálásban, a digitalizált anyagok rendszerezésében, országos polgári kori civil adatbázis kialakításában valósult, valósul meg szoros együttműködésben a Nemzeti Levéltár dolgozóival és a Kutatási Központ regionális kutatóival. A gyűjtőmunka a Program lezárultával is folytatódik majd, és terveink szerint az eredmények, adatbázisok kötet formájában, valamint online térképes adatbázisban is elérhetővé válnak a szűkebb szakmai és a szélesebb társadalmi nyilvánosság számára. A 19 megyében folytatott nagyszabású feltáró munka eredményeként Magyarország lényegében valamennyi települését elértük. Lapzártáig az eddig elért 3.150 hazai település (összesen Magyarországon 3.155 település van) közel 20.000 civil szervezetéről vannak már forrásdokumentumaink.

A közművelődés helyzete és reakciói a koronavírus-járványra

3. ábra
Magyar filmek vetítésének aránya (N = 95) (db)

A Nemzeti Művelődési Intézet 2020 márciusától egy éven keresztül, összesen 11 alkalommal online kérdőív segítségével vizsgálta, hogy a közművelődés intézményrendszeré és az ott foglalkoztatottak hogyan reagáltak a koronavírus-járványra, és az annak hatására életbe léptetett prevenció intézkedésekre. A Nemzeti Művelődési Intézet megyei igazgatóságainak bevonásával lefolytatott kutatás során kérdőívünként átlagban több mint 2000 települést értünk el. A Programban résztvevő asszisztensek a felmérés 6. körétől működtek közre a kérdőívek kitöltésében. A felmérés eredményeképpen nem csak képet kaptunk a hazai közművelődés helyzetéről ebben a rendhagyó időszakban, hanem ennek segítségével olyan új fejlesztéseket alaposítottunk meg, mint a www.jogyakorlatON.hu vagy a www.ASzakkor.hu

Filmklubok Magyarországon

A felmérés célja az volt, hogy feltérképezzük a magyar közművelődés intézményrendszerében a filmklubok hálózatát, feltételrendszerét, esetleges hiányosságait és a szükséges fejlesztési igényeket. A vizsgálat során a Nemzeti Művelődési Intézet a Nemzeti Filmintézettel együttműködésben Magyarország összes települését célozta meg. A felmérésben egyrészt a Nemzeti Művelődési Intézet Közművelődési Foglalkoztatási és Képzési Programjában dolgozó, adott

településeken tevékenykedő közművelődési asszisztensek, a többi település vonatkozásában pedig a közművelődési intézmények és közösségi szintek vezetői és munkatársai vettek részt. A kutatás online kérdőíves felmérés formájában valósult meg, és a 95 működő filmklub vonatkozásában számos tartalmi részletet is feltárt (lásd pl. 3. ábra), miközben további 855 település közművelődési intézménye, szintere fogalmazta meg igényét rendszeres filmklub tevékenység megvalósítása iránt.

Játékos közösségek – közösségi játékok

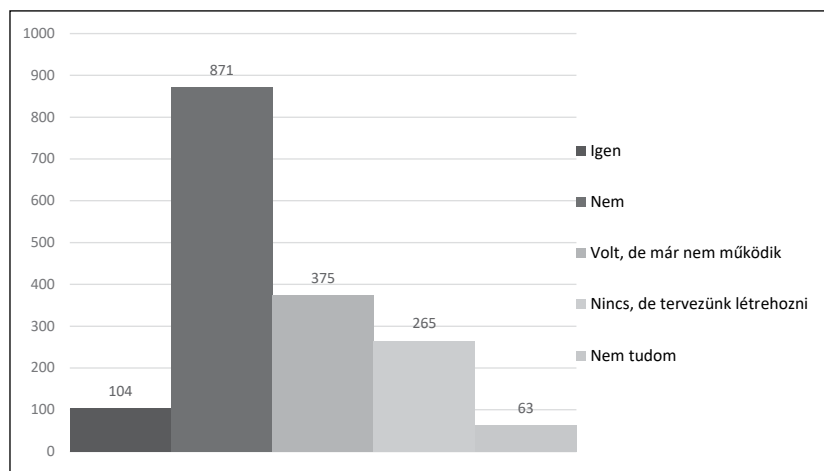
A Nemzeti Művelődési Intézet és lakiteleki Népfőiskola Alapítvány együttműködésében valósult meg hazánk magyar nyelvű játékos és gyűjtőtevékenységeit vizsgáló online kérdőíves felmérés, amelyre 2250 válasz érkezett. A felmérés azt vizsgálta, hogy hazánkban milyen arányban vannak jelen azok a közösségek, amelyek valamely társas- vagy gyűjtőjáték mentén szerveződnek. Választ vártunk a csoportok nagyságára, a találkozási alkalmak gyakoriságára, valamint arra is, hogy egy-egy csoport milyen hatással van a helyi közösségépítésre. A felméréssel a meglévő játékos közösségek megerősítését, és újabbak kialakítását támogattuk.

Fiatalok közösségi életének helyszínei

A kutatás célja volt, hogy feltérképezze a fiatalok számára nyújtott helyi lehetőségeket, infrastrukturális adottságokat, az ifjúsági klubokról alkotott véleményeket. A felmérés online kérdőíves formában valósult meg 1678 település bevonásával. A fiatalok a települések közművelődési tevékenységének meghatározó célcsoportjai, fontos, hogy a közművelődési szakemberek jól ismerjék jellemzőiket, igényeiket, és vonják be őket aktív közösségi tevékenységekbe, így például ifjúsági klubokon keresztül. (4. ábra)

Éremgyűjtő tevékenységek Magyarországon

A Programban foglalkoztatottak segítségével az „Éremgyűjtő tevékenységek Magyarországon” címmel elindított vizsgálatra a közművelődési feladatellátó szervezetek bevonásával, online adatfelvétellel került sor. A felmérés segítségével a magyarországi éremgyűjtő tevékenységek településeken meglévő hagyományait, közösségeit és rendezvényeit mértük fel. A kérdőívre összesen 2821 válasz érkezett, az ország

4. ábra
Ifjúsági klubok működése a megkérdezett településeken (N = 1678)

településeinek 77%-át, összesen 2442 települést értük el, amelyek közül 153 településen zajlik rendszeres, aktív éremgyűjtő tevékenység. Ezeket kívánjuk megerősíteni, újabb éremgyűjtő közösségeket, szakköröket létrehozni a folyamat eredményeképpen.

Kulturális Gazdaságfejlesztési Projekt – Coop felmérés

Az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről 2017. évi módosításakor nevesíti a közművelődési alapszolgáltatásokat, amelyek a következők:

a) művelődő közösségek létrejöttének elősegítése, működésük támogatása, fejlődésük segítése, a közművelődési tevékenységek és

a művelődő közösségek számára helyszín biztosítása,

b) a közösségi és társadalmi részvétel fejlesztése,

c) az egész életre kiterjedő tanulás feltételeinek biztosítása,

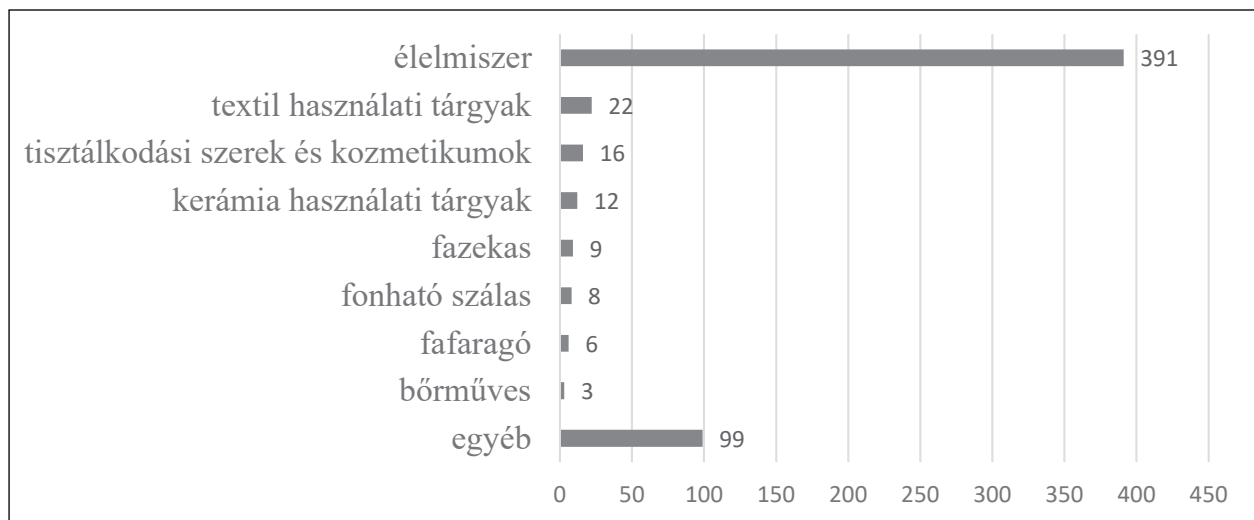
d) a hagyományos közösségi kulturális értékek átörökítése feltételeinek biztosítása,

e) az amatőr alkotó- és előadó-művészeti tevékenység feltételeinek biztosítása,

f) a tehetséggondozás- és -fejlesztés feltételeinek biztosítása, valamint

g) a kulturális alapú gazdaságfejlesztés.

A kulturális alapú gazdaságfejlesztés jó gyakorlatai már korábban is megjelentek a közművelődésben, azonban ezt, mint közművelődé-

5. ábra: Milyen jellegű terméket készít, vagy milyen tárgyalkotó kézműves tevékenységet végez: (N = 566, eset)

si alapszolgáltatást csak ez a törvény módosítás határozta meg, és számos település nem rendelkezik ebben tapasztalatokkal. Ezért a Nemzeti Művelődési Intézet fontos feladatának tartja a közművelődés kulturális alapú gazdaságfejlesztésének támogatását kutatásokkal, képzésekkel és mintaprojektekkel.

2021-ben indult el a Nemzeti Művelődési Intézet országos hatókörű kulturális gazdaságfejlesztési vállalkozása a Coop Szolnok Zártkörű Részvénytársasággal, amelynek helyi szintű megvalósítását a szolnoki Aba-Novák Agóra Kulturális Központ indította el. A közösen megfogalmazott cél, hogy a Coop Szolnok Zrt. által működtetett valamennyi szupermarketben kerüljön kialakításra a helyi termékek polca, és ezáltal is bővüljenek a helyi termelők, kézművesek értékesítési, illetve a vevők beszerzési lehetőségei. Ehhez kötődött online kérdőíves felmérésünk, amelyben arra kérdeztünk rá, hogy az országban tevékenykedő helyi termelők, kézművesek milyen termékeket állítanak elő, hogyan működnek, mióta végzik ezt a tevékenységet, valamint készek-e arra az együttműködésre, hogy a termékeik az áruházlánc boltjaiban megjelenhessenek. A vizsgálat során összesen 808 kitöltés érkezett az országból, amelyből 566 esetben az együttműködésre kész vállalkozásokat tártunk fel. (5. ábra)

3. Összegző gondolatok

A változások vonzásában kiteljesedett Nemzeti Művelődési Intézet szakmafejlesztési tevékenységében 2012. óta központi szerepet töltenek be a kutatások: ezek alapozhatják meg a közművelődés Kárpát-medencei szintű helyzetképének kialakítását, a szakmai innovációk elindítását, az elindult fejlesztések eredményességének és hatásának mérését. A kutatások megerősítését adta a Kulturális Foglalkoztatási és Képzési Program, valamint az eközben kiteljesedő regionális kutatóhálózat, amelyben a Szakmafejlesztési Igazgatóság szervezeti egységében létrejött Kutatási Központ vezetőjének munkáját országos kutatási koordinátor, országos statisztikai koordinátor és

regionális kutató munkatársak támogatják.

A kutatások igazolják azt a szakmai folyamatot, amelyek a közművelődés szolgáltatási rendszerének és ehhez kötődő erőforrásainak megerősítését valósították meg az elmúlt 10 évben. Az első Kulturális Közfoglalkoztatási Programoktól indulóan a törvényi, rendeleti módosítások megvalósítása, a szakmai felsőfokú képzéseinek megerősítése, a normatíva stabilizálása, majd megemlése és a további folyamatok egészen a Kulturális Foglalkoztatási és Képzési Program megvalósításáig egymásra épülő tevékenységek. A cél pedig a Kárpát-medencei magyarság nemzetmegtartó és nemzetösszetartó erejének fenntartása és erősítése a közösségi művelődés alapszolgáltatásain és innovatív tevékenységein keresztül.

DR. JUHÁSZ ERIKA: okleveles művelődési és felnőttképzési menedzserként a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett 1998-ban, majd ugyanitt (az akkor már Debreceni Egyetemen) szerezte meg a PhD fokozatát 2005-ben, közművelődési szakértő, valamint a Közművelődési Akkreditációs Bizottság tagja. A Debreceni Egyetem oktatója több mint 20 éve, jelenleg tanszékvezető docense. Emellett 2015 óta a Nemzeti Művelődési Intézetben a Kárpát-medencei magyar közművelődési képzési és kutatási folyamatok vezetője, jelenleg mint szakmafejlesztési igazgató. Számos civil szervezet aktív tagja, elnöke a Kultúrász Közhasznú Egyesületnek, alelnöke a Magyar Nevelés- és Oktatókutatók Egyesületének, alapító tagja a Magyar Közösségépítők Értékszövetsége Egyesületnek. Az MTA köztestületi tagja, elnöke az MTA DAB Művelődéstudományi Bizottságának. Főszerkesztője a Kulturális Szemle folyóiratnak, szerkesztőbizottsági tagja a Polymatheia – Művelődés- és neveléstudomány című hazai, valamint a Hungarian Educational Research Journal és a Scientific Journal: Psychology and Patopsychology of Child nemzetközi folyóiratoknak. Fő kutatási területei: közösségi művelődés, közművelődés és képzés-felnőttképzés kapcsolata, a felnőttképzés és a közösségi művelődés intézményrendszere, módszertana, közösségfejlesztés, civilek a kultúrában és az oktatásban. Fő műve: A felnőttek képzése és művelődése egykor és ma Magyarországon (2016., Csokonai Kiadó, Debrecen, elérhető: <http://mek.oszk.hu/16200/16283/>).

DR. PONYI LÁSZLÓ: történelem, filozófia szakos tanári, népművelői és igazgatásszervezői végzettséggel rendelkezik. A Nemzeti Művelődési Intézet Szakmafejlesztési Igazgatósága Kutatási Központjának vezetője, tudományos kutató. Az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar egyetemi adjunktusa, ahol művelődéstudományokat, kulturális intézményrendszertant és közművelődés-szakmai tárgyakat oktat. Ugyanitt a Közösségszervező Junior Kutatóműhely vezetője. PhD fokozatát közművelődési témában 2017-ben szerezte meg az Eszterházy Károly Egyetemen. Közművelődési szakértő, a Közművelődési Akkreditációs Bizottság tagja, a Kulturális Szemle Online Tudományos Folyóirat szerkesztőbizottsági tagja. A Magyar Tudományos Akadémia köztestületének, az MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság Andragógiai Albizottságának és a Magyar Közösségépítők Értékszövetsége Egyesületének tagja. Aktívan részt vesz a Nemzeti Művelődési Intézet Közművelődési Tudományos Kutatási Programjában. Szakértői, kutatási területei: kultúra és közigazgatás, a közművelődés változásai a rendszerváltást követően, kulturális és társadalmi tőke a közösségi művelődésben, közművelődés és kisebbség. Fő műve: Közművelődés és romák. Roma közösségi házak vizsgálata a közművelődés és kisebbségstudomány dimenzióiban. (2019. ELTE PPK – L'Harmattan Kiadó. Eger-Budapest.)